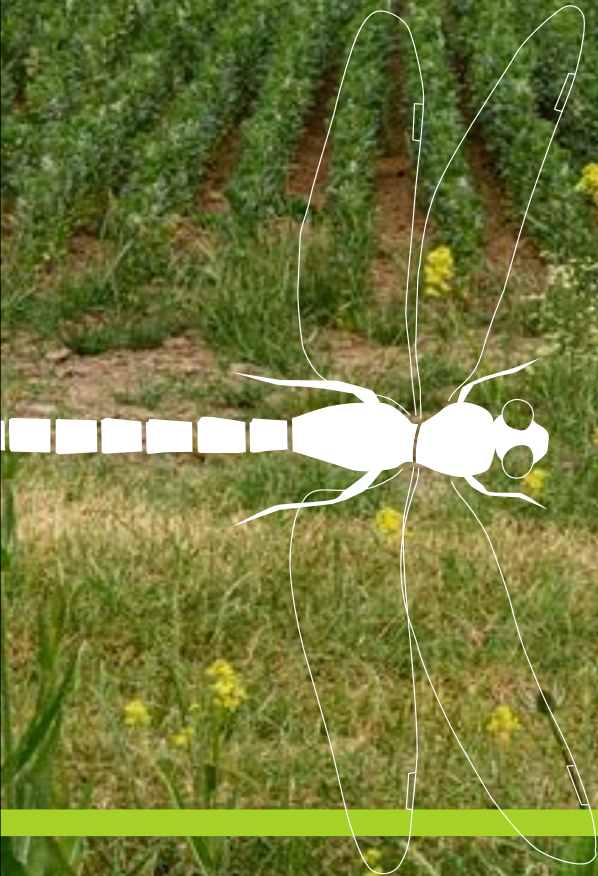

**Land
van
Ons**

Jaarverslag 2023

Inhoud

- › Voorwoord 5
- › Onze hoogtepunten van 2023 6
- › Dit is Land van Ons 8
- › Nieuwe grondaankopen 11
- › Ontwikkelingen aangekochte percelen 12
- › Biodiversiteit 16
- › Oogst van Ons 24
- › PR, marketing en communicatie 26
- › Kennisdelen binnen Land van Ons 28
- › Vrijwilligers 30
- › Informatie & ICT 32
- › Vooruitblik op 2024 33
- › Financiën 34
- › Balans 35

Colofon

Eindredactie: Annemarijn Koop
Redactie: Judith Everaars, Herman
Verschuren, Flip Schrameijer
Vormgeving: Paul Beerten

Foto voorzijde: Piet Levering

Kruiden bloeien op perceel Noord Beemster, foto Ellen Schravendijk

Nieuwe bestuursleden: vlnr Philippe Terheggen, René Magermans, Fike van der Burght, Annemarijn Koop, Geert Jan Nieboer, Janneke Hoekstra, Hans Vloemans en Matthijs Visser.

Voorwoord

Je hebt het jaarverslag van de coöperatie Land van Ons voor je liggen. Met ruim 26000 deelnemers realiseren wij onze missie: landbouw die goed is voor boer, burger en natuur.

Duurzame landbouw is landbouw die goed is voor insecten, planten, vogels, de lucht, de bodem, het grondwater en het oppervlaktewater. Voor bedrijfsvoering die veel meer circulair is, en niet afhankelijk is van een eindeloze aanvoer van meststof, pesticiden en herbiciden. Die de boer en het platteland een economische toekomst geeft, een absolute randvoorwaarde. Dat is bij elkaar het simpele waarom van onze missie. Wij realiseren onze missie door landbouwgrond aan te kopen, zoveel als we kunnen. Waarna onze pachtende boeren biologische landbouw introduceren, of soms kunnen voortzetten. En waarna onze vrijwilligers, in goede samenwerking met de pachter, een sleutelrol spelen in het stimuleren en monitoren van de biodiversiteit. En onze 19 percelen (per eind 2023) helpen op de kaart te zetten. Land van Ons is niet voor niets een vrijwilligersorganisatie: met honderden vrijwilligers zijn wij samen de ‘werkers’ van de coöperatie. Geweldig mensen.

Pioniers

Ook in 2023 werd veel geschreven over de vele obstakels die de landbouwtransitie structureel in de weg zitten, tegen veel goede wil in. Maar alle boeren in te veel onzekerheid laten over de toekomst en de inwoners van Nederland onvoldoende helpen te kiezen voor gezondere voeding. Het is waar, wij helpen onze pachters aan betaalbare grond, één van de pilaren onder de missie van Land van Ons. En daarna gaan onze boeren allemaal op eigen bedrijfsrisico aan de slag. Onze pachters zijn allemaal pioniers. Ze realiseren de hoognodige landbouw transitie vaak tegen de stroom in. Petje af!

In Nederland is een mozaïek aan duurzaamheidsorganisaties en initiatieven actief om de biodiversiteit in natuur, landbouw en landschap te verbeteren. Hoewel dit op zich positief is, betekent die versnippering ook dat de slagkracht op nationaal niveau niet optimaal is. Land van Ons sloot zich net als de meeste groene boerenorganisaties aan bij het ‘Groenboerenplan’ www.groenboerenplan.nl. Onder die noemer brachten wij onze zienswijze ‘hoe het wel kan’ in bij de besprekingen over het Landbouwakkoord. Samen met verschillende organisaties van groene boeren en dierenwelzijn- en natuurorganisaties werken wij sinds de zomer 2023 aan een publiekscampagne die de consumptie van biologisch voedsel moet gaan bevorderen.

Groei

Wij kijken terug naar een goed jaar – door het ingelegde geld van ruim 4000 méér deelnemers dan het jaar ervoor, konden we 5 nieuwe percelen aankopen, bij elkaar ruim 68 hectares (Ede, Strijen, Kruiningen, Houten en Noordeloos, naar datum van de koopovereenkomst). Ook kochten we, volgens de oorspronkelijke overeenkomst, meer grond voor Bakkeveen, Wassenaar en Hasselt, bij elkaar 24 groene hectares. Terwijl met elke aankoop de bodemverbetering langzaam op gang komt, namen we ook maatregelen om de natuur nog verder te helpen. Denk aan waterpeilverhoging, het planten van hagen en bomen, aanleg voor schuilplaats van insecten, bloemrijke akkers en kruidenrijke graslanden, herstel van een pingoruïne (Onnen!), of het ophangen van nestkasten of ecologisch slootbeheer. Met als gevolg de soms bijna onmiddellijke eerste tekenen van herstel van de natuur op onze percelen.

In december 2023 verwelkomden wij de 25000e deelnemer, en de teller bleef stijgen. Wat we in 2023 bereikt hebben, hebben we bereikt door en met onze deelnemers – allemaal eigenaar van een stukje Land van Ons. Namens het hele bestuur, mijn dank daarvoor!

Afscheid

We namen in 2023 ook afscheid van mede-oprichter Franke Remerie, Janneke Hoekstra werd interim voorzitter en in december werden nieuwe bestuursleden voorgesteld. Het nieuwe jaar, natuurlijk al fink op weg, zien we met veel energie tegemoet.

Landbouwtransitie

De vergroening van het Nederlandse landbouwareaal hangt sterk af van overheid en politiek, maar hoe hard gaat het nu? Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) publiceerde een uitgebreide analyse van de plannen voor de Provinciale Programma’s Landelijk Gebied. Dit betreft grootschalige extensivering van landbouwgrond en uitbreiding van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Met het PBL maken wij ons grote zorgen of de doelen wel gehaald kunnen worden, het transitiepad is nog onvoldoende scherp zonder prioritering. Het transitiefonds moet sowieso nog eerst door de Eerste Kamer komen. Alle redenen voor Land van Ons om koersvast op onze missie te blijven, nieuwe deelnemers aan te trekken, met regelmaat land te kopen, en te blijven samenwerken met onze boeren voor méér natuur op akkers en weiden. De Landbouwtransitie? Wij zijn alvast begonnen!

Philippe Terheggen
Voorzitter Land van Ons

Onze hoogtepunten van 2023

Januari

23 januari

Pingoruïne Onneresch is hersteld, het is nu een waar vogelparadijs.

Perceelaankoop Ede (Gelderland) - stond al aangekondigd in jaarverslag 2022.

April

3 april

Perceelaankoop Bakkeveen (Friesland) - uitbreiding.

April

Nieuw van Oogst van Ons! Bier van Ons, een blond boekweitbiertje gebrouwen van gepelde boekweit van ons eigen land.

Maart

23 maart

Franke Remerie in Kruispunt tv KRO/ncrv.

Juni

Aanleg natuurvriendelijke oever Noordbeemster voor meer biodiversiteit.

Mei

20 Mei

Experiment Polderrijst perceel Oud Ade.

Juni

23 juni

Franke Remerie met Lex Bohlmeijer in podcast van De Correspondent.

September

Open Perceeldagen op diverse percelen.

1 september

Perceelaankoop Wassenaar (Zuid-Holland) - uitbreiding.

5 september

Genomineerd voor de Duurzame Dinsdag.

12-17 september

Deelname 50+ beurs.

Augustus

Waterpeilverhoging Oud Ade voor meer biodiversiteit en tegen verzilting en CO₂ uitstoot

Juli

23 juli

Publieksprijs Duurzame 30 Noord-Nederland.

Augustus

(en andere maanden)

Vele soorten op percelen van Land van Ons die je alleen ziet in natuurlijke gebieden: argusvlinder, boomkikker, egelskop, kale jonker, kemphaan, mol, paapje, vos, watersnuffel, wielewaal, ijsvogel, zeearend en veel meer.

November

1 november

Perceelaankoop Noordeloos (Zuid-Holland).

5 november

Vrijwilligersdag in Dronten.

15 november

Perceelaankoop Hasselt (Overijssel) - uitbreiding.

16 november

Perceelaankoop Houten (Utrecht).

27 november

Afscheid voorzitter Franke Remerie.

December

Eigen subsite op waarneming.nl van Land van Ons, waar mensen zelf kunnen kijken naar wat er allemaal gezien is.

December

1 december

Start eindejaarscampagne.

2 en 16 december

Nieuwe hagen en bomen voor perceel Empe.

6 december

Nieuw van Oogst van Ons! Zeep van Ons 1.0, pure zeep van huttentulolie van Nederlandse akkers.

18 december

We verwelkomen onze 25.000e deelnemer.

28 december

Introductie nieuw achtkoppig bestuur.

Huttentut oogsten ookwel dorsen genoemd op perceel Onneresch, foto Ingrid Schenk

Dit is Land van Ons

Landbouwgrond voor herstel biodiversiteit en landschap

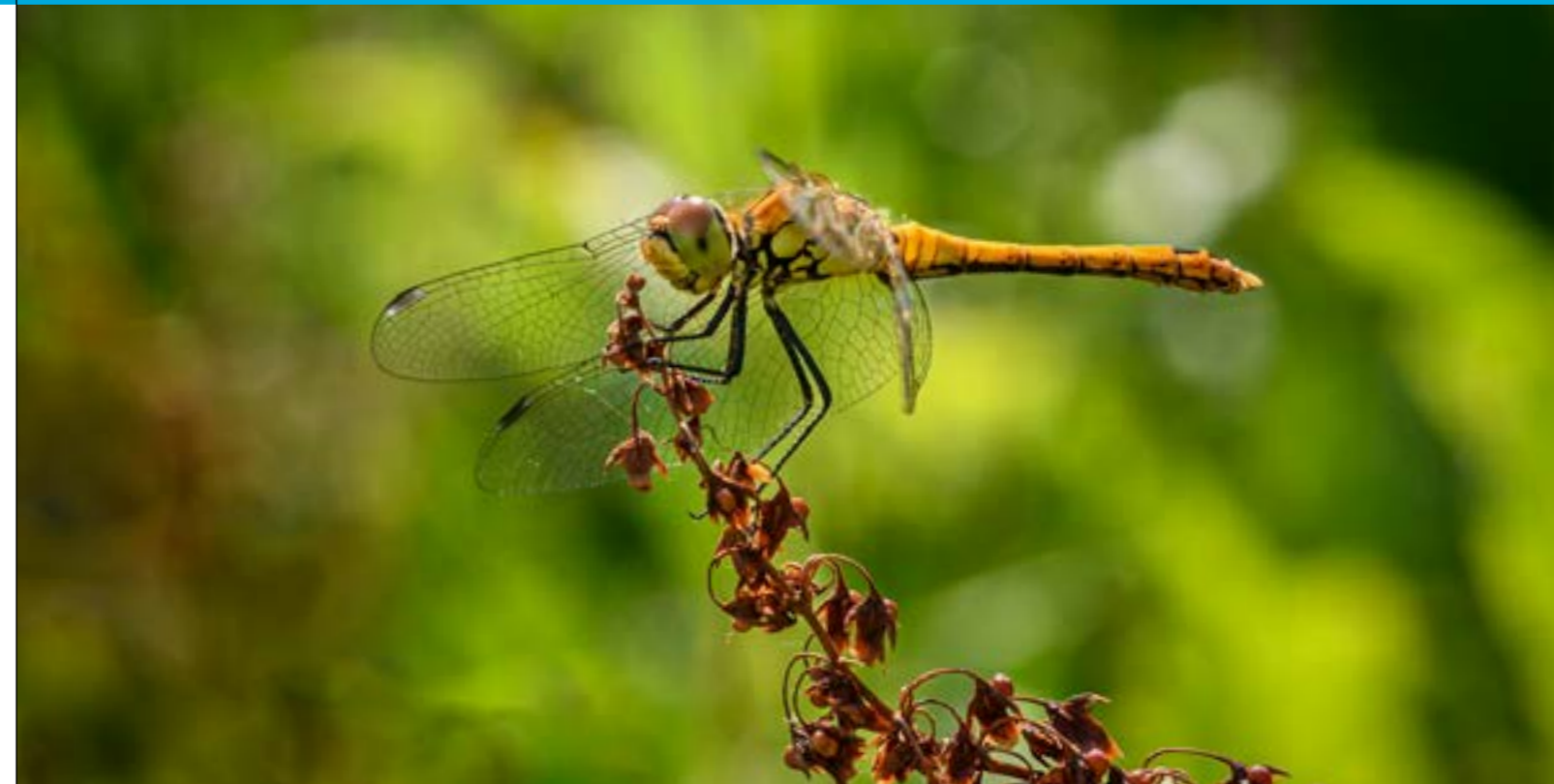
Land van Ons is een coöperatie die landbouwgrond koopt voor herstel van biodiversiteit en landschap. Tot 60 jaar terug was er veel biodiversiteit in ons landbouwgebied. Niet alleen doordat het om veel grond ging. De toen kleinschalige landbouw, met een mix van akkerbouw en veeteelt, zorgde voor een grote diversiteit aan leven. Daarna zijn er onder druk van gewenste schaalvergroting vele ingrepen in het landschap gedaan. Die hadden vrijwel altijd een achteruitgang van de biodiversiteit tot gevolg. We zijn vergeten dat robuuste ecosystemen en een grote biodiversiteit pijlers zijn onder ons bestaan op deze planeet. Zonder ander leven is er voor ons als mens geen toekomst. Het is een basisvoorwaarde voor leven en welbevinden.

Kracht van het collectief

Land van Ons kiest voor de kracht van het burgercollectief. De kracht van alle burgers in Nederland die zich realiseren dat het tijd is om het heft in eigen hand te nemen. Door zelf verantwoordelijkheid te nemen, voorkomen we dat ons land doodt en onleefbaar wordt. In 2023 kon iedereen voor € 20 per jaar deelnemer worden van de coöperatie. Van dit bedrag was € 13 bijdrage voor het lidmaatschap, de overige € 7 werd gebruikt voor de aankoop van 1 m² grond. De deelnemers zijn met elkaar eigenaar van de coöperatie. Met het talent van onze deelnemers houden we de organisatie gaande.

Jouw eigen stukje grond

Het stukje grond dat is aangekocht door elke deelnemer is onderdeel van het grote geheel waar Land van Ons haar doel mee wil bereiken. Een langetermijndoel, want herstel van onze biodiversiteit hebben we niet zomaar voor elkaar. Toch kunnen deelnemers al na minimaal twee jaar 'hun' m²'s weer terug verkopen aan de coöperatie. Het kan, maar natuurlijk hopen we dat deelnemers instappen voor de lange termijn. We willen ook duurzaamheid in de relatie met onze deelnemers.

Bruinrode heidelibel op perceel Biesterhof, foto Piet Levering

Want ons landschap verdient een robuuste basis. Een boerenland vol leven!

Impact maken

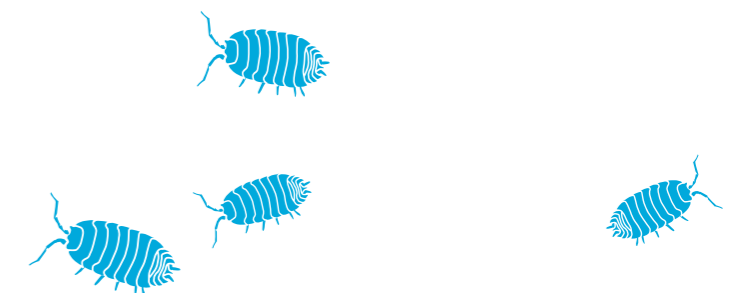
Land van Ons heeft als doel de biodiversiteit en het agrarische landschap te herstellen. Dat pakken we groots aan:

- we kopen grond en stoppen met zaken als mestinjecties en het gebruik van pesticiden.
- we stellen voor ieder perceel een beheerplan op, dat toewerkt naar het herstellen van biodiversiteit en het landschap.
- de pachter c.q. de boer beheert en bewerkt de percelen aan de hand van de visie die we samen hebben opgesteld.
- we monitoren de ontwikkelingen in biodiversiteit en het landschap.
- we zorgen voor kennisontwikkeling bij onze deelnemers.

Onze missie

Land van Ons wil een kentering bewerkstelligen in het uitputten van grond en het verdwijnen van plantaardig en dierlijk leven uit ons landschap.

Dit doen we vanuit het besef dat ons land en onze grond de bodem is onder ons bestaan. Daarmee biedt het tegenwicht en een rustpunt in ons hectische en op economische groei gerichte bestaan. Door het verwerven en daarna behouden van het juridisch eigendom van (landbouw)grond realiseren we een langjarige, duurzame aanpak.

Nieuwe grondaankopen

Introductie aankoop percelen

Land van Ons heeft verspreid over het land percelen aangekocht. We willen zoveel mogelijk regionale aansluiting krijgen met onze deelnemers en vrijwilligers en een spin-off veroorzaken in de landbouwwereld. Het kan ook anders!

In 2023 is grond aangekocht in Gelderland, Zuid-Holland, Overijssel, Friesland en Utrecht. Op de grondmarkt bestaat meestal een groot tijdsverschil tussen de datum waarop de koop is gesloten (en de deelnemers zich uitspreken of de aankoop ook hun instemming heeft) en de datum waarop het perceel voor Land van Ons beschikbaar komt en de feitelijke financiële transactie plaatsvindt. Bij de verantwoording in ons jaarverslag hanteren we de datum van het passeren van de akte bij de notaris. Dit betekent dat een aantal percelen waarvoor eind 2023 veel voorbereidend werk is verzet (zoals Udenhout, Soest en Aagtekerke) pas opgenomen worden in het jaarverslag 2024.

In 2023 zijn de volgende aankopen gerealiseerd voor in totaal 92 hectares:

- Ede (Gelderland) 9,3 ha januari
- Strijen (Zuid-Holland) 26,6 ha februari
- Kruiningen (Zeeland) 11,6 ha maart - Uitbreiding
- Bakkeveen (Friesland) 10,75 ha april - Uitbreiding
- Wassenaar (Zuid-Holland) 3,5 ha september - Uitbreiding
- Houten (Utrecht) 18,6 ha (waarvan 9,3 ha gefinancierd door één van onze deelnemers) november
- Hasselt (Overijssel) 9,2 ha november - Uitbreiding
- Noordeloos (Zuid-Holland) 2,4 ha november

Ede, Strijen en Kruiningen zijn al in het jaarverslag 2022 genoemd en toegelicht omdat de koopovereenkomsten in december 2022 zijn gesloten en het moment van koopovereenkomst als leidend werd genomen. In verband met doorlooptijd tussen (voorlopige) overeenkomst en akte, met tussentijds nog stemming van onze deelnemers en mogelijke aanpassingen, hanteren we vanaf nu de datum van passeren van de akte.

Aanpak percelen

Op ieder aangekocht perceel zijn we onmiddellijk begonnen met het bevorderen van de biodiversiteit. Om de kwaliteit van het bodemleven niet verder aan te tasten zijn we direct gestopt met:

- chemische gewasbescherming.
- chemische verdelging van planten.
- injecteren van drijfmest.
- gebruik van kunstmest.
- gebruik van monoculturen, zoals raagrass.
- intensief maaien.

We maken voor elk perceel een specifiek beheerplan voor een gezonde bodem en een divers bovengronds leven.

Met o.a.:

- herstel van hagen, singels en houtwallen
- plantaardige en dierlijke mest aangepast aan de behoefte.
- realiseren van verschillende temperaturen bij het maaiveld (zon en schaduwplekken, hellingen in het perceel, kort en opgaand struweel) voor verscheidenheid aan leefplekken.
- wisselteelt.
- bewuste verrommeling (dood hout laten liggen, broeihopen, schuilplaatsen).
- voorkomen van verdichting van de grond.
- herstel van mineralenhuishouding.
- herstel van de zuurgraad van de bodem.
- periodes van rust.

Vrijwilliger Perceel Lettele, foto Bavo Ghijs

Luchtfoto perceel Ede, foto Dik de Bruijn

Perceel Houten bij aankoop, foto Dick Sijtsma

Ontwikkeling nieuw aangekochte percelen

Gelderland

Perceel Ede

Grootte: 9,25 hectare aangekocht in januari 2023

Wie zaait zal oogsten. Maar helaas ging dat dit jaar niet op...

Locatie

In januari 2023 werd Land van Ons eigenaar van twee percelen aan de Hoge Valksedijk bij Ede. De Hoge Valksedijk is een druk bereden toeristische fietsroute tussen Ede en Wekerom. In de nabijheid ligt een opgraving van een oude ijzertijdboerderij. De daarbij behorende raatakkerstructuur is op de schaduwkaart in de directe omgeving van het perceel nog zichtbaar. Op dit perceel is ook het eerste vliegtuig in Nederland opgestegen en weer veilig geland. Een perceel met een rijke historie op arme grond.

Teelt

Het perceel was aangekocht om te dienen als ruilobject voor een ander perceel elders in het land. Dat andere perceel wilde Land van Ons graag kopen, maar de eigenaar, het Rijksvastgoedbedrijf, verkoopt geen grond. Het ruilt alleen maar.

Omdat het perceel maar kort in eigendom van Land van Ons zou zijn, is het voor een jaar verpacht

Utrecht

Perceel Houten, nabij Kasteel Heemstede

Grootte: 18,6 hectare aangekocht in 2023

Locatie

Ingeklemd tussen Utrecht, Houten en Nieuwegein ligt Kasteel Heemstede. Ooit lag bij dit kasteel een kasteeltuin van grote allure, op het moment van aankoop ligt er een wat verwaarloosd ogend perceel, waar al ruim 10 jaar snijmaïs wordt verbouwd. Gelukkig is de oude kasteeltuin niet al zijn kenmerken kwijt: nog steeds zijn de oude oprijlaan en andere landschapselementen met bomen, vijvers en sloten met riet zichtbaar. Het perceel ligt in de Hollandse Waterlinie, een UNESCO-werelderfgoed, en heeft een monumentale status.

Teelt

Eind 17e eeuw zijn de tuinen van kasteel Heemstede aangelegd in de Franse barokstijl. De tuinen bestaan dan uit een moestuin, boomgaard en siertuin rondom het huis, een sterrenbos, groente galerijen met boomgaard, vijvers en 'de grote kom' en een wildbaan. In de 18e eeuw kreeg het een eenvoudiger invulling, met bossen, boomgaarden en moestuinen. In de 20e eeuw kregen de tuinen een meer landschappelijk karakter door de aanplant van veel fruit, zoals perenbomen langs de oprijlaan.

aan Marcel van Silfhout van GraanGeluk. Juist vanwege de historie van het perceel vormden Marcel en het perceel een mooie mix. Marcel heeft namelijk als specialiteit het terugkweken van oude graanrassen. Aalter Troshaver is een vrij bekende soort, maar wat te denken van Veluwe Kruiprogge? Verder heeft Marcel zomergerst, sorghum en op de kopakkers boekweit ingezaaid.

De arme grond in combinatie met het in klimatologisch opzicht lastige seizoenen hebben helaas een zeer magere oogst opgeleverd. Boekweit en sorghum hebben nog wat opgeleverd; de rest is ondergeploegd.

Werken aan bodemherstel

Raatakkers, schraal heideveld, vliegveld, lelieteelt... de bodem heeft het moeilijk op deze percelen. Als de percelen langer bij Land van Ons in eigendom blijven, wil Marcel van Silfhout zich ervoor inzetten, hier weer prachtige landbouwgrond van te maken.

De barokke siertuinen in volledigheid terugbrengen is onbetaalbaar en niet te verenigen met een rendabel landbouwbedrijf en voldoende voedselproductie. Toch streven we ernaar om een mooie balans te vinden tussen de historische inrichting en hedendaagse biologische landbouw. Bepaalde elementen lijken inpasbaar. Vooral het terugbrengen van de moes- en fruittuinen, groente galerijen en de wildbaan, wellicht voor jongvee, bieden mogelijkheden. Daarnaast denken we aan het herstellen van de zichtlijnen en de oprijlaan, die nu overwoekerd is met bramenstruiken.

We schrijven midden februari, en zijn hard aan de slag om voor 2024 een teeltplan te maken. Na jarenlange snijmais heeft de bodem in ieder geval een flinke input van biomassa nodig. Ook de fauna zal een meer diverse teelt fijn vinden.

Bekijk hier ons introductiefilmpje over Houten: [youtube.com/shorts/LUZLZkPpo9o](https://www.youtube.com/shorts/LUZLZkPpo9o)

Opvolging

Vooralsnog zijn dit slechts ideeën, een pachter is nog niet gevonden, de werving is gaande. De regelgeving vereist onder meer een omgevingsvergunning voor de aanplant van houtgewas en het plaatsen van bouwwerken groter dan 500m², in het belang van de monumentenzorg. Dit maakt het vinden van een passende invulling van het perceel een uitdagende - en tegelijkertijd ontzettend creatieve zoektocht. In gezamenlijkheid met de pachter, de eigenaar van het kasteel, de betrokken stichtingen voor het behoud van de kasteeltuinen, gemeente, provincie en wellicht andere partijen, zullen we tot een definitieve invulling moeten komen.

Perceel Noordeloos bij aankoop, foto Dik de Bruijn

Zuid-Holland

Perceel Noordeloos, Madam Jeanet

Grootte: 2,4 hectare aangekocht in 2023

Locatie

Op 1 november 2023 wordt het perceel in Noordeloos officieel overgedragen aan Land van Ons. Het perceel wordt gekocht van Tineke en André, maar het zal ook weer worden gepacht door Tineke en André van Madam Jeanet. Door deze slimme zet hebben ze een deel van hun investering vrijgemaakt uit de grond en kunnen ze dat weer herinvesteren in de ontwikkeling van het perceel.

Teelt

Op deze locatie wordt al sinds 2017 het no-dig principe toegepast. Door de grond niet te keren tijdens de bewerking, blijft het bodemleven intact en wordt het niet verstoord. Bijkomend voordeel is dat er geen zware machines nodig zijn. In de teeltbedden worden 40 à 60 verschillende groenten, fruit en kruiden geteeld. Alles wordt lokaal verkocht. Naast de gebruikelijke opbrengst uit een moestuin, kan je er ook terecht voor een mooi plukboeket. Je kan je voorstellen dat zo'n rijke plek een mooie locatie is voor mensen die behoefte hebben aan een prikkelarme omgeving. Daarom wordt er in de vorm van dagbesteding zorg geleverd aan een doelgroep die

Pachters Tineke en André van perceel Noordeloos, foto Jan Bart Mussche

op de moestuin weer op eigen tempo kan bijdragen aan de maatschappij.

Vooruitblik

Het harde werken dat Tineke, Andre en Pieter achter de schermen hebben geleverd in 2023 en daarvoor gaat resultaat opleveren. In 2024 wordt het landschapsplan uitgevoerd. Het graven van extra sloten is al in volle gang, deze gaan ruimte maken voor meer biodiversiteit. Er worden hagen en bomen aangeplant en wandelpaden aangelegd. Ook wordt er een tuinhuis gebouwd, een multifunctionele ruimte waar plek wordt geboden aan een tuinkamer, een tuinwinkel en waar een keuken wordt gevestigd waar de oogst kan worden verwerkt. De tuinbezoekers worden hier uitgenodigd om een kopje koffie te komen drinken na een mooie wandeling over het perceel.

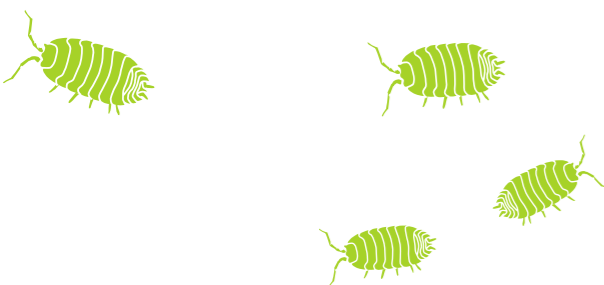

Berenklauw met hommels, foto Ellen Schravendijk

Monitoring bij Grote Kaardenbol bloemenstrook, foto Piet Levering

Biodiversiteit

Introductie

Samen hebben we ons ingespannen om de biodiversiteit op onze percelen te versterken. Net zoals de vorige jaren helpt het stoppen met schadelijke praktijken uit de gangbare landbouw enorm om hier een bijdrage aan te leveren. Daarbovenop is er door de vrijwilligers gewerkt aan plannen om de (nieuwe) percelen te beheren op een manier waarvan de natuur profiteert. Hierin wordt beschreven welke landbouwpraktijken ingezet zullen gaan worden en welke maatregelen in het landschap worden uitgevoerd. Bij de percelen die al langer in ons bezit zijn, zijn veel van deze maatregelen inmiddels geïmplementeerd.

Stopzetten van negatieve praktijken

De oorzaken van de achteruitgang van biodiversiteit op het platteland zijn in het bijzonder het vervuilen van het milieu door het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en te veel (kunst)mest, het verlagen van de grondwaterstand en de afname van leefgebieden voor planten en dieren. Land van Ons-boeren werken allemaal biologisch en met hart voor de omgeving, dus zonder kunstmest en bestrijdingsmiddelen en waar mogelijk met het ontzien van de bodem. Er komt een einde aan het chemisch verdelgen van planten. Daarnaast stoppen we met het injecteren van mest in

de bodem. Hierdoor krijgen bodemdieren weer een kans, en gaan schimmels en bacteriën beter groeien. Monoculturen zijn verleden tijd op onze percelen. Op veel plekken in Nederland worden sloten rigouzeus geschoond. Waar dat kan, is ook deze praktijk stopgezet. Door de sloten met respect voor de natuur te onderhouden herstelt de waterflora en -fauna zich.

Landbouw voor biodiversiteit

Op veel plekken zijn de boeren, samen met de perceelteams, bezig met het ontwikkelen van vormen van landbouw die goed zijn voor de natuur. Elk perceel is natuurlijk anders en verdient daarom een eigen aanpak. De weidegronden worden extensief begraasd en verschaald. Hierdoor vergroot het aantal plantensoorten. Het grasfalt heeft plaatsgemaakt voor kruidenrijke(re) graslanden. Die bieden een thuis aan veel meer verschillende bodemdieren, insecten en vogels. Ook de hooilanden worden minder intensief gebruikt. Het gras wordt later gemaaid dan voorheen. Op deze manier zorgen we ervoor dat weidevogels zich beter en langer thuis voelen en hun nesten beter beschermd worden.

Op de akkerbouwpercelen teelden we al boekweit, huttentut en lupine. Dit jaar werd ook haver, spelt, quinoa en sorghum verbouwd. Dat zijn gewassen die veel insecten aantrekken en/of goed zijn voor het

bodemleven. Deze oude gewassen zijn een goede manier om de diversiteit van (de genen van) gewassen in ons landschap te vergroten.

In Hooghalen wordt gewerkt met een schoffelmachine die op basis van GPS exact tussen de rijen in de teeltstroken schoffelt. In het verleden legden gewaardeerde planten nog wel eens het loodje door een menselijke stuurbeweging. Dankzij deze techniek is dat risico een stuk kleiner.

Maatregelen

De maatregelen die we op onze percelen treffen hebben als doel om het leefgebied van planten en dieren te vergroten, onder andere door verschillen in het landschap te creëren. Dat wil zeggen dat bijvoorbeeld sommige stukken natter worden gemaakt dan andere. Andere gedeeltes zijn zonniger of schaduwrijker. Deze ruimtelijke gradiënten in het landschap zorgen voor een gevarieerder leefgebied, wat goed is voor de biodiversiteit. In 2023 zijn onder andere de volgende acties ondernomen.

Perceel Noordbeemster

Na een periode van rust voor het perceel Noordbeemster konden de vrijwilligers aan de slag! Er is een bloemenlint aangelegd en een natuurvriendelijke oever. Ook zijn

Takkenril Lettele, foto Sibylla Bos

langs de waterkant een aantal knotwilgen geplant. Wilgen zijn kenmerkend voor het Noord-Hollandse weidelandschap. Hun takken bieden een schuilplaats aan veel insecten en die trekken weer vogels aan. Door het knotten en (deels) hol worden, bieden ze op den duur een schuilplaats aan vleermuizen, andere kleine zoogdieren en vogels.

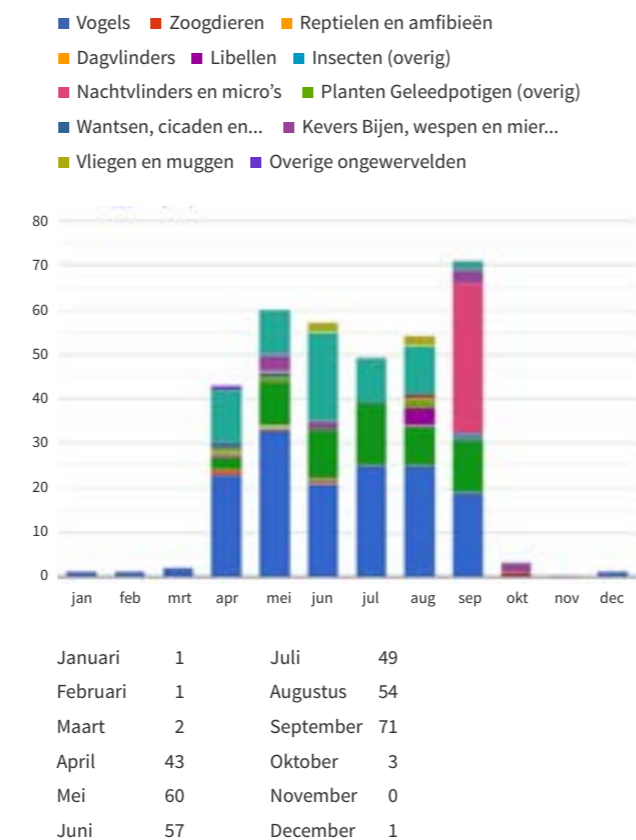
Perceel Empe

Soms is het nodig om plaats te maken voor inheemse plantensoorten. Na ecologisch onderzoek en overleg met de buurt is er in Empe bepaald dat een rij acacia's (*Robinia pseudoacacia*) moest wijken voor inheemse iepen en lindes. De geurende lindes spelen een belangrijke rol voor insecten waaronder dag- en nachtvlinders. Door de iepenziekte zijn veel iepen helaas niet meer met ons. De bomen zijn onmisbaar voor veel onder andere mossen, insecten, schimmels. Door de aanplant van de bomen leveren we een bijdrage aan het herstel.

Perceel Millingen

Op de Biesterhof wordt samengewerkt om twee ecologische zones te verbinden: Natura2000-gebied De Gelderse Poort en het Duitse Naturschutzgebiet Düel, Kellener Altrhein und Flussmarschen. Aan de rand van de percelen zijn bomen en struiken geplant.

Figuur 1 – Aantal soorten op perceel Millingen (Biesterhof) per maand.

Pingoruïne bij perceel Onneres, foto Ingrid Schenk

In de tuinderij zijn vier loopeenden gearriveerd, die komend groeiseizoen de moestuin vrij moeten houden van slakken. Ze hebben een nachthok gekregen en een beschermde ren met twee zwembadjes. De bescherming is nodig tegen eventuele vossen, wezels of hermelijnen en omdat we niet zeker weten of onze buizerd zich tot de muizen beperkt. Vogelteller Jan Hubbers timmerde en plaatste een torenvalkkast op de Biesterhof. Binnen drie weken streek er een valkenpaartje op neer.

Perceel Strijen

De percelen in Strijen zijn Natura 2000-gebied. Maar hier valt nog genoeg te doen. De waterhuishouding van Oudeland van Strijen is namelijk niet optimaal voor onder andere de weidevogels. Het waterpeil is te laag en er zijn te weinig drassige gebieden in het voorjaar. In het afgelopen jaar hebben we een subsidie ontvangen om de slootranden glooiend te laten verlopen, waarmee ze geschikt worden voor een rijke vegetatie en kleine zoogdieren. In 2024 willen we deze verbeteringen realiseren.

Perceel Bakkeveen

In Bakkeveen worden natuurvriendelijke producten verbouwd, zoals erwten, koolzaad en boekweit. Op deze manier is het landgebruik goed voor flora en fauna voor het wordt overgedragen aan een nieuwe pachter.

Perceel Lettele

In Lettele is een takkenril aangelegd. Deze simpele maatregel biedt schuil en voedselgelegenheid aan vele insecten.

Perceel Halsteren

Op de grens van Brabant en Zeeland, in Halsteren, wordt een hoekje van het land gebruikt voor landschapselementen als een poel en een haag. Ook is er zijn er groenbesters en bloemen ingezaaid.

Perceel Onneresch

De Onneresch beleefde een spectaculair vogeljaar na de waterpeilverhoging van het centraal gelegen veentje. Doel van de peilverhoging was, naast biodiversiteitsherstel, ook betere CO2 opslag in de bodem, en op langere termijn, veenherstel. Het vernatte gebied was in no time een vogel-paradijs, met als nieuwe soorten: kievit, kemphaan(!), tureluur, watersnip, wilde eend, slobbeend, kuifeend, zomer- en wintertaling: allemaal soorten van het boerenland terug van (heel) lang weggeweest. Daarnaast veel watervogels, zoals meerkoet, dodaars, geoorde fuut, lepelaar, en veel soorten ganzen.

Het aantal waargenomen vogelsoorten per jaar steeg van 52 in 2022 naar 80 in 2023! En in de winter: ontelbare ganzen, eenden (bergeend!) en smienten, met in de

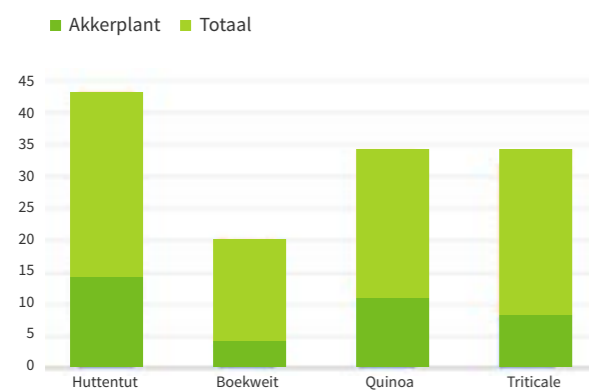

Icarusblauwtje op perceel Empe, foto Henk Verschoor

graslanden rondom af en toe kramsvogels, koperwieken en grote lijsters.

Bekijk hier het filmpje over Onneresch bij OOG TV: youtube.com/watch?v=ShUp4pFf1xk

Figuur 2 – Een overzicht van het aantal geïnventariseerde plantensoorten op de Onneresch per gewas in 2023. Het aantal gevonden plantensoorten is veel hoger dan op een gemiddelde intensief gebruikte akker.

Perceel Holtesch

Het wormenonderzoek in Hooghalen toont dat er minder wormen zijn gevonden in vergelijking met 2022. De verklaring hiervoor is waarschijnlijk dat in 2022, in tegenstelling tot 2023, organisch materiaal in de bodem was gebracht, vlak voor de tellingen. Daar zijn wormen gek op. Dit jaar stond tijdens de telling de ingezaaide groenbemester nog op het perceel en was de bodem nog in rust.

Een ander onderzoek op dit perceel onderzocht de effecten van een aantal maatregelen op bodemgezondheid en kwaliteit van de gewassen. Naast zaadcoating is er compost-thee en bladbemesting toegepast op de strokenteelt met boekweit, huttentut en baktarwe. De zaadcoating gaf gunstige ervaringen en is inmiddels toegepast bij wintergroenbemers.

Perceel Wassenaar

In Wassenaar gaat Boer Erwin de koemest vermengen met de groenbemester en zaait hij opnieuw een andere groenbemester. Na de zomer krijgen we het tweede deel van ons perceel in beheer. Voor het totale areaal wordt nog gewerkt aan een plan, in samenwerking met een landschapsarchitect.

Bekijk ook het filmpje: youtube.com/watch?v=q-8hd8Xxi2l

Krabbescheer op perceel Oud Ade. Bekijk het filmpje dat is gemaakt over de waterplanten op perceel Oude Ade: youtube.com/watch?v=vbWJQW-Zgf4

Perceel Ede

Op het voormalige ruilperceel in Ede werden gewassen geteeld die in de nabijheid van de ijzertijdboerderij stonden: Brabantse grijze boekweit, Veluwe kruiprogge, zomergerst en Aalter troshaver, mosterdzaad en sorghum.

Perceel Oud Ade

In Oud Ade is de haag van ruim 1 km goed aangeslagen. De haag bestaat uit 25 voornamelijk vruchtdragende struiken. Lekker voor de mens maar ook voor vogels en andere dieren. Deze haag wordt een schuil- en nestplek voor zangvogels, muizen en insecten. De experimenten met Cranberries zijn deels geslaagd, deels niet. Hier hebben wij veel van geleerd voor komend jaar. De vorig jaar uitgezette krabbenscheer is explosief gegroeid en uitgebreid. Krabbenscheermatten zijn een nestplek voor de zwarte stern en een waardplant van de groene glazenmaker, een zeldzame libellesoort. Krabbenscheer kan in jonge toestand ook gegeten worden en is dus tevens één van onze experimentele voedselgewassen.

Tegelijkertijd is een onderwaterterras aangelegd om eetbare waterplanten te telen en is ca. 1/4 hectare ingericht om voedselgewassen te telen in natte omstandigheden. In het midden van het perceel is een hectare plas-dras gemaakt voor het komende broedseizoen van de weidevogels.

Monitoring

Op onze percelen doen we er van alles aan om de biodiversiteit te herstellen. Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het herstel van biodiversiteit heeft het team Biodiversiteit & Beheer methodes ontwikkeld om het meten van de biodiversiteit makkelijker te maken.

Om de zoveel tijd wordt een inventarisatie gedaan van verschillende soorten planten, dieren en het landschap. Zo kunnen we zien welke effecten de maatregelen hebben op deze planten en dieren. Akker- en grasplanten worden geteld, vogels worden gespot, hommels en vlinders worden achternagerend en regenwormen worden opgegraven en geteld (en daarna natuurlijk weer netjes de grond in gebracht). Tot slot is er een methode om ontwikkelingen in het landschap vast te leggen met behulp van fotografie.

Waarnemingen

Inmiddels heeft Land van Ons een eigen subsite op waarneming.nl. Dit is een enorme database met waarnemingen van al wat leeft, waargenomen door wie maar wil. Dat maakt het mogelijk om alle percelen in een keer zichtbaar te maken door als zoekterm Land van Ons in te typen.

Wormen tellen voor biodiversiteitsonderzoek, foto Ellen Schravendijk

Hazen in weiland bij perceel Lettele, foto Sibylla Bos

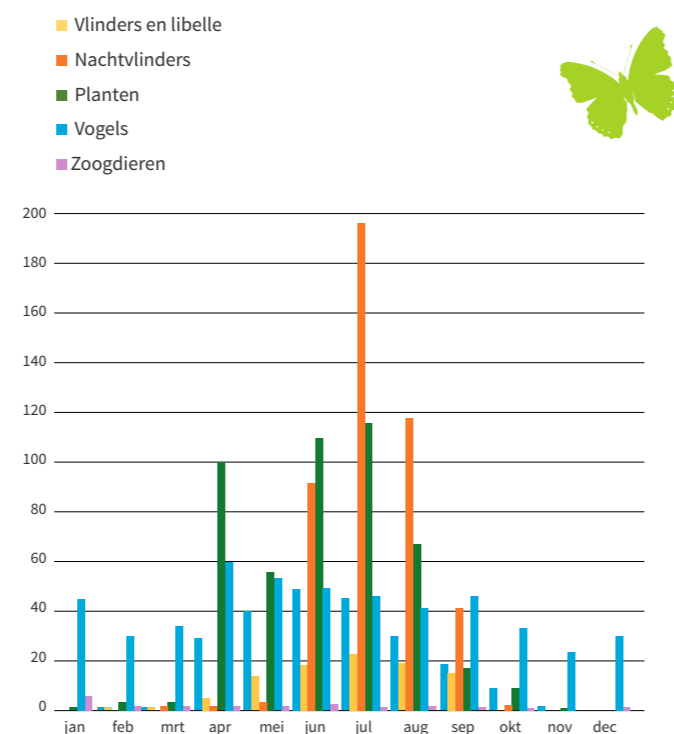

Ooievaarsbek bij monitoring Noordbeemster, foto Ellen Schravendijk

Een mooie bijkomstigheid van onze aanwezigheid op waarneming.nl is dat ook waarnemingen die niet in Land van Ons-verband zijn gedaan, toch meedoen op onze percelen. Dus ook de watersnip die door een toevallige voorbijganger op een willekeurig moment van het jaar wordt ingevoerd, is zichtbaar op ons perceel. Deze gegevens kunnen interessante informatie opleveren. In figuur 3 staat een overzicht van het aantal soorten per soortgroep dat in 2023 is gezien op alle Land van Ons-percelen samen. Alleen de meest talrijke soortgroepen zijn meegenomen. De figuur is een mooie illustratie dat er veel leven zit op onze percelen en dat het hele jaar door veel verschillende soorten te zien zijn, met name vogelsoorten.

Ook voor de afzonderlijke percelen kunnen direct op Waarneming.nl met een druk op de knop overzichten worden gemaakt. In figuur 1 een voorbeeld voor de Biesterhof in 2023. Een bonte verzameling soorten, in dit geval hoofdzakelijk waargenomen in de maanden april t/m september.

Figuur 3 – Aantal soorten per soortgroep op alle percelen samen. Waarneming.nl 2023

We moeten de kanttekening maken dat monitoring een zaak van lange adem is. De aantalsontwikkeling van veel soorten kan doorgaans pas na vele jaren statistisch worden vastgesteld, en het is dan nog steeds een hele uitdaging om een aantalsverandering te koppelen aan uitgevoerd beheer.

Gelukkig hoeven we daarop niet te wachten om te bewijzen dat onze aanpak werkt. Dat weten we namelijk van tevoren al: de positieve effecten van de door Land van Ons gekozen beheermaatregelen zijn al vaak in de praktijk getoetst en goed gedocumenteerd. De monitoring, en ook de gegevens uit waarneming.nl kunnen vooral gezien worden als een vinger aan de pols, en een bevestiging van de goede weg die we ingeslagen zijn. Die goede weg is te zien aan de vele waargenomen soorten in 2023: argusvlinder, boomkikker, egelskop, kale jonker, kemphaan, mol, paapje, vos, watersnuffel, wielewaal, ijsvogel, zeearend en veel meer. Dit zijn soorten die van nature in natuurrijke gebieden voorkomen en laten zien dat we op menig perceel van Land van Ons de goede kant op gaan.

Samenwerking

Op vele percelen door het hele land hebben vrijwilligers de handen ineengeslagen. Ze hebben samengewerkt aan het herstel van het landschap en biodiversiteit. Hierdoor zijn mooie gesprekken gevoerd over de leefomgeving en hoe de kwaliteit hiervan te verhogen en te beschermen. Hoe moet het verder? Hoe zorgen we ervoor dat er in Nederland nog plek is voor al die dieren en planten die ons landschap zo kenmerken? Door in gesprek te gaan met elkaar over het landschap bloeien de mooiste ideeën op. Ook dragen de vrijwilligers actief bij in het maken van beheerplannen, het aanleggen en aanplanten van struiken en bomen, en in het monitoren wat dit allemaal oplevert aan biodiversiteit en aan de beleving van het landschap. Het is de mooiste verbinding tussen boer en burger die je kunt bedenken.

Oogst van Ons

Oogst van Ons, voorheen Korte keten, heeft in 2023 een enorme ontwikkeling doorgemaakt. Allereerst heeft de introductie van de nieuwe webshop bestellingen vereenvoudigd voor zowel de klant als ook voor het team van vrijwilligers en onze partner die de aankopen inpakt en verzendklaar maakt. We mochten een kleine 4000 bestellingen ontvangen, waarbij we ongeveer 32000 unieke bezoekers naar de webshop hebben weten te verleiden.

Oogst van Ons wil unieke producten maken, grotendeels van eigen akkers en altijd in Nederland gemaakt door kleine verwerkers. Elk product, heeft een bijzonder verhaal en is gemaakt door onze eigen boeren en met de kortst mogelijke route van boer tot bord gebracht. In 2023 hebben we 16 nieuwe producten geïntroduceerd, waaronder Zeep van Ons - versie 1.0, haverhout, muesli, koeken, Ons Koekje, spaghetti, bier, sobanoedels, cider en granola. We hebben twee keer een vernieuwd etiket gepresenteerd – telkens proberen we het verhaal van Land van Ons en waarom het belangrijk is om lid te worden, prominent in beeld te brengen. We hebben een nieuwe verpakking geselecteerd, wederom met een verhaal, eentje die van een mono plastic is gemaakt zodat 100% recyclen mogelijk is.

Er is een display ontworpen en gemaakt; dat staat nu bij een Plus supermarkt in Gelderland. Een middel om een ander publiek kennis te laten maken met onze coöperatie. We leveren onze producten via het platform Buurderij en aan winkels om wederom nieuwe klanten en deelnemers te vinden. Tevens hebben we afgelopen jaar een kleine 40 markten aangedaan, waar onze vrijwilligers het verhaal van Land van Ons vertelden en producten verkochten.

In de 'achterkant' van de organisatie hebben we een nieuwe co-pakker gevonden en zijn we gewisseld van Fietskoeriers naar DHL. Allemaal keuzes om het werk voor onze vrijwilligers zo soepel mogelijk te laten verlopen. We zijn heel blij dat we het team Oogst van Ons konden uitbreiden met vier nieuwe vrijwilligers naar een groep van negen personen. Dit team heeft drie keer een speciale nieuwsbrief Oogst van Ons gemaakt en een eerste nieuwsbrief naar klanten van de webshop waar de oogst en producten prominent in beeld kwamen. In 2023 zijn er ruim 26.000 flyers 'verkocht' in de webshop, als dat geen nieuwe deelnemers opgeleverd heeft...

Het aankomende jaar gaan we verder op de weg die we ingeslagen zijn. We hopen van 24 ha teelt in 2023 te groeien richting 30 ha in 2024. Daarmee willen we nieuwe en oude, vertrouwde producten blijven maken. We zullen meer gaan inzetten op markten en winkels zodat een groter publiek kan kennismaken met Land van Ons.

PR, marketing en communicatie

In 2023 was er van allerlei kanten aandacht voor Land van Ons, en dat helpt onze naamsbekendheid te vergroten. Nominaties en toekenningen dragen daaraan bij, zoals de publieksprijs van de 2023 Duurzame Dertig in Noord-Nederland, dankzij inspanningen van perceelteam Bakkeveen en alle mensen die hun stem op ons uitbrachten. We stonden met Rob Jetten op het podium in het Tweede Kamer gebouw op Duurzame Dinsdag. En we zitten nog altijd bij de top 25 van de Duurzame Top 100 van Trouw. Journalisten noemen, citeren of bevragen ons. Ministeries en instituten schrijven over ons als impactcase in rapporten en beleidsdocumenten. Politici volgen ons op social media, net als heel veel anderen, waaronder opinieliders en influencers. Wetenschappers halen ons aan in pamfletten, universiteiten en hogescholen vragen ons om stagiairs te begeleiden en we worden uitgenodigd voor expertpanels, lezingen en meet-ups. We worden gezien kortom, als verschilmakers in veranderland!

Deelnemers

In het verslagjaar is een gedegen marktonderzoek uitgevoerd, zowel kwalitatief als kwantitatief. Kennis van de motieven om deelnemer te worden, mediaconsumptie en waardering van onze communicatiemiddelen gebruiken we om campagnes en uitingen aan te scherpen.

De resultaten van beide onderzoeken zijn gebruikt om de eindejaarscampagne vorm te geven, met als doel meer deelnemers en middelen voor Land van Ons werven.

Publiciteit

We werken dag in dag uit aan onze naamsbekendheid. De aankoop van een nieuw perceel brengt lokale en regionale publiciteit, versterkt door social media. Artikelen over perceelactiviteiten vinden grif aftrek bij lokale media: de landbouwtransitie heeft de aandacht van de lezers. De proef met polderrijst, geplant op perceel Oud Ade, kreeg aandacht van de NOS en diverse bladen. Het herstel van de pingoruïne op perceel Onneresch kwam in TV-programma Focus, en de Volkskrant besteedde een lang artikel aan het perceel. Onze boer Howard Koster van de Biesterhof op perceel Millingen is columnist bij het magazine Vee en Gewas. Land van Ons-oprichter en -voorzitter Franke Remerie moest om gezondheidsredenen een time-out nemen, en zinspeelde daar al op in het programma Kruispunt. Lex Bohlmeijer van De Correspondent maakte met Franke in de zomer een podcast in de serie 'Groene Idealisten'. En

ons coöperatieve model van burgerinitiatief was een voorbeeldcase in een redactioneel van NRC en de ruimtelijke verkenning van het Planbureau voor de Leefomgeving.

Middelen en activiteiten

Op onze social media vertellen we dagelijks onze verhalen en bouwen we landelijk met onze percelen aan communities. Er loopt een continue advertentie-campagne via Google Ads en op social media. Onze website en onze nieuwsbrief *Landscoop* bieden onze deelnemers en belangstellenden informatie over biodiversiteit in het boerenland. Een maandelijks thema geeft alle Land van Ons-media inmiddels richting, inclusief de webinars met experts. Op streekmarkten kan het publiek kennis maken met Land van Ons en onze producten. Land van Ons was voor het eerst aanwezig tijdens de 50+ beurs in Utrecht en de Dutch Design Week in Eindhoven. En we deden tientallen presentaties voor diverse clubs en groepen in heel Nederland. Dat beviel erg goed: vertellen over iets waar je enthousiast over bent werkt aanstekelijk!

Eindejaarscampagne

Met een bureau voor online communicatie is een multi-mediacampagne ontwikkeld uitgevoerd. Een combinatie van 'leden-werven-leden'-actie, een online social-mediacampagne en paginagrote advertenties in NRC, Volkskrant, Trouw en Parool, zichtbaarheid op straat met abri's en mupi's in Utrecht en Amsterdam, de steden waar de meeste deelnemers wonen.

Uiteindelijk hebben we 3036 nieuwe deelnemers kunnen boeken tijdens de eindejaarscampagne en een aanzienlijke kapitaalgroei (meer dan 1 miljoen euro).

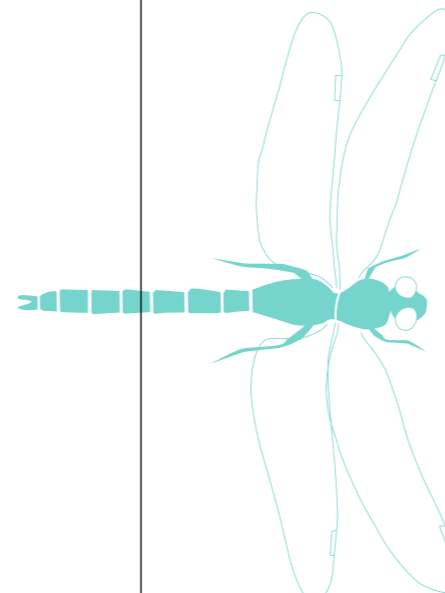
TV opnames Kruispunt op perceel Millingen door Piet Levering

Team PR & MarCom

Meer dan 20 vrijwilligers en drie parttime ZZP'ers zetten zich structureel in voor de reguliere marketing en communicatiemiddelen, projecten en activiteiten. Bij de 20 perceelteams in het land is een veelvoud hiervan actief in PR en fotografie. Dankzij een enorme IT-slag kunnen we nu databased werken en onze strategie en aanpak verfijnen. Er is een nieuw CRM-systeem geselecteerd, dat we in 2024 gaan inrichten. Dit maakt het mogelijk dat we gericht kunnen werken en naast de administratieve zaken ook de marketing efficiënter kunnen inrichten.

Donaties en bijdragen

In 2023 kregen we voor het professionaliseren van Team PR & MarCom opnieuw een genereuze donatie van Stichting DOEN en een verlenging van de bijdrage van Fred Foundation. Dit maakte verdere professionalisering van de marketing en communicatie-inspanningen mogelijk. We konden voortbouwen op de ervaringen van 2022, en meer doelgerichtheid in onze wervingsactiviteiten aanbrenge. Voortbouwend op de ontwikkelde strategie denken we de basis te hebben gelegd voor gestaag uitbouwen van het ledenaantal, en daarmee ook de aankoop van gronden en de verbetering van de soortenrijkdom aldaar. Elke nieuwe deelnemer vergroot onze impact op de biodiversiteit. Zo hebben Stichting DOEN en Fred Foundation in 2023 opnieuw een grote bijdrage geleverd aan de doelen van onze coöperatie. Daarvoor onze grote dank.

Webinar (Biologisch) Boeren inzichten in de praktijk. Howard Koster in gesprek met Kees Sijbenga, Roelien beheert de chat, foto Nelleke Remerie

Achter de schermen bij webinar Stikstof, kunnen we het tij nog keren m.b.t. klimaatsverandering en biodiversiteit. Franke Remerie in gesprek met Johan Vollenbroek, foto Nelleke Remerie

Webinar Landschapsbiografie van de Onneresch met Ingrid Schenk en Jan Wittenberg, foto Nelleke Remerie

Kennisdelen binnen Land van Ons

Team Kennisdelen wil de deelnemers van Land van Ons voorzien van kennis over onderwerpen die van belang zijn binnen Land van Ons. Daarnaast richt het zich op het ondersteunen van perceelteams en andere vrijwilligers binnen Land van Ons bij educatie, zodat zij de kennis over de percelen, duurzame landbouw en biodiversiteit door kunnen geven aan anderen.

In 2023 zijn we doorgedaan met het Perceel-Kennis-overleg (een groep gevormd met vertegenwoordigers van alle percelen) en dat resulteerde in een live bijeenkomst op 15 april in Oud Ade. Daar hebben we met een groep het onderwerp 'werkvormen en hulpmiddelen voor educatie' nader uitgewerkt. In het najaar is dit overleg (voorlopig) gestopt omdat veel perceelgroepen er op dat moment geen behoefte aan hadden.

In 8 webinars bespraken we de volgende thema's:

- 19-01-2022 | Johan Vollenbroek
Stikstof, kunnen we het tij nog keren m.b.t. klimaatsverandering en biodiversiteit.
- 28-02-2023 | Howard Koster en Kees Sybenga
(Biologisch) boeren, inzichten in de praktijk.
- 30-03-2023 | Jan Wittenberg en Ingrid Schenk
Landschapsbiografie van de Onneresch.
- 25-05-2023 | Jojanneke Bijkerk
Ontwikkelen van veerkrachtige landschappen met wilde planten, bomen en struiken van genetisch passend materiaal.
- 27-09-2023 | Marcel van Silfhout
Graangeluk en graan-ongeluk.
- 25-10-2023 | Franke Remerie en Arjan van Buuren
De toekomst van onze leefomgeving.
- 30-11-2023 | Anne Jansma
Ecologisch slootschonen en kruidenrijk grasland.
- 12-12-2023 | Rick Huis in 't Veld
Rick en zijn koeien.

4 Podcasts over percelen of specifieke teams van Land van Ons:

- 14 februari | De Rijp
- 30 juni | Empe
- 7 december | Biesterhof deel 1
- 9 december | Biesterhof deel 2

Eén van Ons: Saskia Goedheer in Overveen

Saskia Goedheer is sinds begin 2020 deelnemer en inmiddels actief als vrijwilliger binnen het team Korte Keten. Ze verdient de kost als communicatieadviseur op een school voor mbo, maar schrijft ook graag voor *Landscoop* en de webshop. 'Land van Ons gaat over knetterserieuze onderwerpen, daarom probeer ik met de teksten plezier uit te stralen.'

Waarom koos je voor Land van Ons?

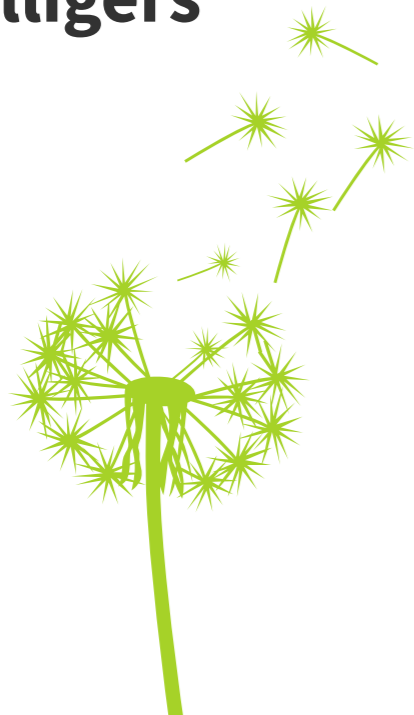
'Nou, ik was hard op weg om klimaatdrammer te worden en begon me steeds meer zorgen te maken over het milieu. Daar help je het klimaat en het milieu niet mee en het is voor jezelf en je omgeving ook niet best. Bovendien zocht ik iets van betekenis naast mijn

werk. Toen Land van Ons op mijn pad kwam dacht ik meteen: dit is mijn club. De insteek om niet op Den Haag te blijven wachten, maar zelf aan de slag te gaan om met regeneratieve landbouw de biodiversiteit en het landschap te herstellen, sprak mij direct aan.'

'Ik begon met een aantal vierkante meters grond te kopen en keek daarmee de kat uit de boom. Wat ik zag beviel mij: er ging niet alleen een wereld voor me open, de open en eerlijke manier van communiceren stal mijn hart. Zo ook het principe dat elke deelnemer 1 stem heeft, of je nu 10 of 10.000 vierkante meter hebt. En dat je naast deelnemer ook vrijwilliger kunt zijn met heel veel keuze in functies.'

'Bij de oproepen voor communicatiefuncties in de *Landscoop* moest ik me echt inhouden. Die grote klussen kan ik niet waarmaken naast een volledige baan. Wel de oproep om bedrijven en winkels te benaderen voor verwerken en verkopen van onze producten. Inmiddels ben ik alweer een tijdje lid van het team Oogst van Ons en denk ik mee over nieuwe producten en schrijf en redigeer ik teksten voor onze nieuwsbrieven en voor de webwinkel. En dat met de insteek van Land van Ons: niet mopperen en somberen maar het gewoon doen op een positieve manier. Wij laten zien dat je met regeneratieve landbouw niet alleen de biodiversiteit en het landschap herstelt, het levert ook hoogwaardige en heerlijke producten op. Dat helpen bekend te maken, levert mij veel voldoening en plezier op.'

Vrijwilligers

Land van Ons is ontstaan en groot geworden dankzij het enthousiasme van honderden vrijwilligers. Iedereen zet zich met hart en ziel in voor de goede zaak. Daar zijn we dankbaar voor en trots op. Ook ons HR-team, dat vrijwilligers vindt en naar hun plek begeleidt, bestaat geheel uit (5) vrijwilligers.

In 2023 zijn er weer enkele perceelteams bijgekomen die ons grondbezit stevig verankerden. Elk nieuw perceel kreeg een eigen vrijwilligersteam, standaard bestaand uit een coördinator, een omgevingsmanager, een fotograaf, een tekstschrijver en een 'bioloog' voor de monitoring van al het leven onder en boven de grond. Om een perceel goed op te starten werken we sinds 2022 met 'kwartiermakers', die na het aankoopbesluit het aanspreekpunt zijn voor alle centrale teams. Zij blijven

Boer van Ons: Hans en Tanja Nieuwenburg in Empe/Spankeren

'Verkoop je eigen producten en laat zien hoe je werkt', dat is het credo van Hans en Tanja Nieuwenburg, Onze boeren op perceel Empe.

Hans groeide op naast het melkveebedrijf waar zijn vader werkte. Na de landbouwschool werkt hij dertig jaar bij verschillende agrarische bedrijven. Gaandeweg kreeg hij meer weerstand tegen de industriële aanpak en meer interesse in de natuur-inclusieve aanpak. Het voelde voor hem niet goed om alles bij te sturen met de gifspuit en hij kreeg meer respect voor de wiedege waarmee een buurman werkte, en voor de manier waarop hij met de natuur op zijn bedrijf omging. 'Ik wil staan voor wat ik doe en dat ook graag uitdragen, maar dat begon steeds meer

te knellen.' Na een paar jaar wikken en wegen besloten Hans en Tanja op zoek te gaan naar een boerderij waar ze biologisch melkvee konden houden, met een winkel aan huis. 'Ik heb altijd in de zorg gewerkt, dus heb iets met mensen', verklaart Tanja haar ambitie. In 2015 kwam dicht bij hun huis in Spankeren een leegstaand melkveebedrijf te koop dat hen aanstond. Zodoende werd Hans op vijftigjarige leeftijd zelfstandig ondernemer.

Twee jaar geleden volgde Hans een cursus natuurinclusief boeren. Daar was ook een bestuurslid van Land van Ons. 'Na een leuk gesprek waarin we onze ideeën deelden over natuurinclusief boeren, vroeg ze of ik interesse had in het beheren van 27 hectare grond in Empe, 12 km verderop. Met die uitbreiding zouden we een grote stap maken richting kringlooplandbouw, met vrijwel al het voer van eigen land.' Zoveel grond ineens aankopen is voor een jong bedrijf niet te financieren, dan is de pachtconstructie van Land van Ons een mooie uitkomst. In de kennismaking klikte het prima. 'Wij zijn open en transparant in wat we willen en doen, net als Land van Ons. We overleggen met Land van Ons ons teeltplan en hebben daarnaast diverse afspraken gemaakt met het team Biodiversiteit & Beheer om de biodiversiteit te vergroten.' Hans is begonnen met het inzaaien van brede kruidenrijke perceelranden en het aanleggen van een keverbank midden over het perceel. 'Het bijzondere van Land van Ons vind ik dat ze landelijk boerenatuur in the picture zetten en tegelijk heel lokaal ermee aan de slag zijn en er omwonenden bij betrekken.' Daarmee is het verhaal rond: (ver)koop je eigen producten en laat zien hoe je werkt.

na de start van het perceelteam nog enkele maanden als coach beschikbaar. Daarna gaan zij door naar het volgende perceel.

Voor de vrijwilligers organiseerden we een jaarfeest in Dronten (in de Warmonderhof, de bakermat van de biologische landbouw in Nederland), gaven we 3x een OKO (nieuwsblad Ons Kent Ons) uit met berichten over mensen en hun besommingen in Land van Ons. We hielden ook enkele welkom-bijeenkomsten online voor nieuwe vrijwilligers die een constante stroom vormen. Het verloop blijft laag, per half februari 2024 telden we 314 actieve vrijwilligers in ca. 40 teams, met daaromheen vele honderden die zich incidenteel en op afroep inzetten, met name op de percelen.

Veruit de meeste vergaderingen doen we online (met MS Teams), maar enkele keren per jaar komen de centrale teams bijeen, vaak in de Weide Blik in Driebergen, voor het broodnodige menselijke contact. De perceelteams zien elkaar vaker, vanwege hun oriëntatie op een perceel.

Informatie & ICT

Bij de start in 2019 hebben we een applicatie laten bouwen die sindsdien voor onze bijzondere situatie de administratie bijhoudt. Eind 2021 werden wij gedwongen uit te zien naar een nieuwe ICT-partner die het beheer en de ontwikkeling van MijnGrond wilde overnemen. Die was snel gevonden in Nerds & Company in Enschede, een fijne partner.

De huidige applicatie blijkt inmiddels last te krijgen van de vele aanpassingen en uitbreidingen die samenhangen met lidmaatschap, bezit, in- en uitstappen, wijzigen en de aangifte van de deelnemers. Daarnaast is er een klein woud van andere applicaties omheen ontstaan dat niet of beperkt samenwerkt met MijnGrond.

Daarom is in 2023 besloten tot consolidatie en hebben we een nieuw platform (Creatio) gevonden, waarmee nu de eerste stappen worden gezet. Hier zullen we heel 2024 druk mee zijn, want het werk behelst migratie van bestaande data en functies maar ook het inpassen van nieuwe functionaliteiten.

Niet zo heel lang geleden bestond het ICT-team uit 3 personen, dat is nu uitgegroeid naar 13, in 3 teams: MijnGrond (ontwikkeling & beheer), Werkplek & infra en sinds kort een heel team voor Data & analyse, om het nieuwe systeem optimaal in te richten.

Vooruitblik 2024

In het vorig jaarverslag schreven we dat Land van Ons van start-up naar de volgende fase gaat. In 2023 werd veel werk verzet om de interne organisatie te verstevigen: van noodzakelijke vernieuwing van systemen tot het versterken van het bestuur.

De vooruitblik voor 2024 gaat hierop door, maar richt vooral toch ook sterk de blik naar buiten. Hoe kunnen we nieuwe deelnemers blijven aantrekken? Hoe kan de instroom van gelden naar Land van Ons hoog blijven, zodat wij het boerenland blijvend kunnen vergroenen? Hoe verbreden wij onze stem naar alle Nederlanders? Hoe kunnen wij een spreekbuis zijn voor onze pachters rond alle obstakels die de transitie van landbouw in de weg zitten? Hoe kunnen we door slim samenwerken onze eigen groene stem beter laten klinken, meer bereiken of bijdragen aan de kracht van onze organisatie?

Belangrijk is ook de realisatie dat we een coöperatie zijn, waarbij het bestuur de belangen van de deelnemers, allen mede-eigenaar van onze coöperatie, zo goed als mogelijk vertegenwoordigt. We denken na over andere manieren van meedenken door de deelnemers. En over wat de stem van onze vrijwilligers in de richting en uitvoering van ons beleid moet zijn.

Binnen onze organisatie richten we ons op het geven van duidelijkheid aan onze vrijwilligers. Zo blijft er ruimte voor initiatief voor vrijwilligersteams binnen onze organisatie, met behoud van een open vrijwilligerscultuur. Binnen een raamwerk van rollen en verantwoordelijkheden, doen we een blijvende uitnodiging voor zelfstandigheid en creativiteit van team en individu. We willen een vrijwilligersorganisatie blijven, en aan de andere kant willen we effectief en slagvaardig kunnen uitvoeren wat we hebben afgesproken. Heel spaarzaam moeten we op enkele plekken betaalde werkkraft invoeren, terwijl we tegelijkertijd blijven inzetten op het aantrekken van uiteenlopende professionals die als vrijwilliger hun tijd aan ons doneren. Tenslotte willen we onze euro's zoveel mogelijk uitgeven aan de aankoop van grond.

We laten zien dat we alvast begonnen zijn met de transitie van de landbouw. Verwacht onze blijvende stem voor goede toegang tot grond, eerlijke prijzen en grondgebruik zonder kunstmest, pesticiden of herbiciden. Verwacht dat we blijven uitdragen dat het regeneratief gebruik van grond de huidige uitputting van

landbouwgronden kan omkeren. Verwacht dat we blijvend een stem zijn om de boeren een richting voor de toekomst te geven en om natuur, landschap en platteland te versterken. Ook met onze podcasts en webinars zullen we deze boodschappen blijven herhalen.

Verwacht ook de continuering van onze samenwerkingen binnen het Groenboerenplan.

Verwacht tevens dat Nederland goed van Land van Ons zal gaan horen in 2024. Met een subsidie van de Postcodeloterij zullen we onder andere extra mogelijkheden hebben om goed campagne te voeren. Wees niet verbaasd als we in 2024 de 30.000-ste deelnemer verwelkomen. Er is in de afgelopen jaren goed geleerd welke campagnes werken, bij elkaar een geweldige leercurve.

Onze missie is een kentering te bewerkstelligen in het uitputten van grond en verdwijnen van plantaardig en dierlijk leven uit ons landschap. Alle deelnemers kunnen helpen de missie van Land van Ons uit te dragen. Bijvoorbeeld door duimpjes te geven aan onze social media berichten, zelf verhalen of filmpjes te plaatsen of je Land van Ons deelname groot te vermelden op je LinkedIn-account. Één ding is zeker, met hoe meer we zijn, hoe beter de bekendheid van Land van Ons en hoe meer we ons verhaal verspreiden. De landbouwtransitie: we gaan het samen doen! Ook in 2024.

Financiën

Baten

In 2023 is het aantal deelnemers toegenomen van 20.094 naar 26.230 (+31%), hetgeen bij een bijdrage van € 13/ deelnemer resulteerde in (alle bedragen afgerond) € 290.000 aan lidmaatschapsbijdragen (in 2022 nog € 234.000).

De percelen gaven in 2023 een bijdrage van € 668.000 ten opzichte van € 303.000 (+ 120%) in 2022.

Dit betreft pachttopbrengsten, verkoop van eigen oogst (Oogst van Ons) en de bijdrage aan herinrichtingskosten vanuit de leden (20 ct/m²) en € 212.000 subsidie voor het Polderlab in Oud Ade. Overige opbrengsten vanuit donaties en subsidies vanuit DOEN en Fred Foundation bedroegen € 303.000 ten opzichte van € 249.000 (+ 22%) in 2022.

De totale baten ter dekking van de exploitatiekosten waren € 1.313.000, ten opzichte van een dekking van € 815.000 in 2022 (+ 61%).

Lasten

De organisatiekosten bedroegen in 2023 € 584.000 tegen € 512.000 in 2022 (+14%):

- € 381.000 voor PR, marketing en communicatie + 10%);
- € 100.000 voor automatisering (-16%)
- € 64.000 organisatiekosten (+43% met name door hogere advieskosten);
- € 37.000 voor het versterken van de interne organisatie; herziening van het juridisch fundament en versterken van het IT platform (CRM applicatie).

De kosten van exploitatie van de percelen bedroegen € 553.000 (+163%), met name door kosten van herinrichting op de percelen en met name voor het Polderlab in Oud Ade en hogere kosten van verwerking en logistiek door de sterke groei van de afzet van Oogst van Ons.

Door de opgelopen rente en het gemiddelde saldo van € 4 miljoen op de spaarrekening bedroegen de financiële baten € 10.000, terwijl dit in 2022 nog € 38.000 negatief was vanwege de negatieve rente in 2022.

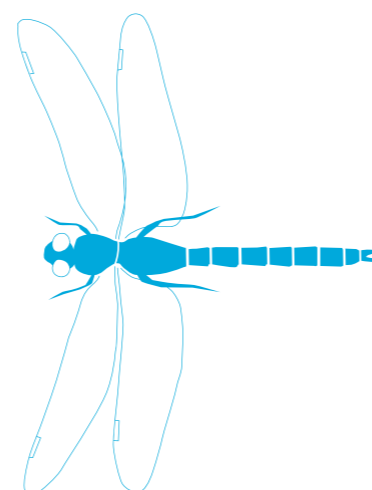
Het bedrijfsresultaat bedroeg € 176.000 ten opzichte van € 94.000 in 2022 (+ 87%). Voorstel aan de leden is om het positieve resultaat toe te voegen aan de reserves.

Balans

In 2023 is netto € 5,0 miljoen ontvangen aan kapitaalleg door de leden ten opzichte van € 7,1 miljoen in 2022. De € 2,1 miljoen lagere inleg komt uit minder nieuwe maatwerkovereenkomsten (€ 1,1 miljoen), een iets lagere groei en inleg door deelnemers (€ 0,8 miljoen) en toegenomen uitstap (€ 0,2 miljoen). Het totale eigen vermogen is in 2023 gestegen naar € 22,4 miljoen (+ 30%).

In 2023 zijn geen nieuwe leningen aangegaan. Het eigen vermogen en de liquide middelen bedragen respectievelijk 93% en 16% van het balanstotaal. Daarmee is Land van Ons financieel solide.

In 2023 is € 7,1 miljoen geïnvesteerd in nieuwe percelen, ten opzichte van € 6,2 miljoen in 2022.

Balans in euro's

Activa

	31-12-2023	31-12-2022
Ontw. kosten applicaties	105.938	91.606
Percelen	19.806.835	12.834.686
Voorraden	54.722	36.436
Vorderingen	261.910	183.033
Liquide middelen	3.814.718	5.309.324
Totaal activa	24.044.123	18.585.085

Passiva

	31-12-2023	31-12-2022
Eigen vermogen	22.374.990	17.214.625
Voorzieningen	439.802	359.333
Langlopende schulden	485.000	495.000
Kortlopende schulden	744.331	516.127
Totaal passiva	24.044.123	18.585.085

Exploitatierkening in euro's

	2023	2022
Baten	1.312.594	814.581
Lidmaatschappen en donaties	340.752	262.638
Exploitatie percelen	314.448	87.653
Herinrichtingsbijdrage	173.347	96.919
Verkoop producten (korte keten)	180.693	118.664
Overige opbrengsten	303.354	248.707
Lasten	1.137.021	721.058
Organisatiekosten	583.546	511.544
Exploitatie percelen	258.099	16.912
Herinrichtingskosten / voorziening herinrichting	173.347	96.919
Verwerkings- en logistieke kosten (korte keten)	122.029	95.683
Bedrijfsresultaat	175.573	93.523
Financiële lasten minus baten	-9.808	37.845
Vennootschapsbelasting	-34.440	-4.076
Resultaat na belastingen	150.941	51.602

Zie de website voor de uitgebreide door een externe accountant samengestelde jaarrekening met balans, exploitatierkening, kasstroomoverzicht, grondslagen en toelichtingen.

Land van Ons

Land van Ons coöperatie ua

Postadres: Box A5290

Keurenplein 41

1069 CD Amsterdam

www.landvanons.nl